

הגט שנרתן

♦ בספרו של אחד מרבותינו הראשונים בעלי הגט שזעל הגט מתנוססת חתימתם של העדים בלעם העושים שימוש בשמות מושאלים בתוך תשובה

♦ הרב ב. חמד ♦

"זוה הגט"

בשלישי בשבת, בשמונה ימים לירח אדר, שנת חמשת אלפים ושבעים ותשע לבריאת עולם, למניין שאנו מונין כאן... אנא זמרי המכונה דונן, בר רבי סלוא דמתקרי פאגיל, צבתי ברעות נפשי כדלא אניסנא, ופטריה ושכקית ותרוכית יתיכי לניי את אנתתי כזכי בת צור, דהוית אנתתי מן קרמת דנא... והרי את מותרת לכל אדם... כדת משה וישראל.

בלעם בן בעור עד.
בלק בן צפור עד."

זו אינה טעות דפוס. נוסח זה של 'גט' אותו נותן 'זמרי' ל'כזכי' - מופיע במלואו בתוך ספר "הנייר", ספר הלכה שנכתב לפני כשבע מאות שנה על ידי אחד מרבותינו הראשונים מבעלי התוספות, ששמו לא נודע לנו. עם זאת שמדובר במחבר אנונימי, עדיין יודעים אנו בבירור שחשיבותו של הספר אינה מוטלת בספק, שכן מצאנו לדברינו מהרה"ק שהביא את דבריו וסמך עליהם הלכה למעשה. וכבר כתב הגאון רבי חיד"א בספרו 'שם הגדולים' בערכו: "ספר 'נייר' הוא ספר פסקי דינין קדמון שמזכירים הפוסקים לפעמים".

ספר 'פאפיר'

עוד בטרם נעסוק בתעלומת נוסח גט זה, חובה עלינו לברר את טיב שמו הייחודי של ספר זה, אשר לא מצאנו כיוצא בו. יש כאלה שביקשו לומר ששמו של הספר נגזר ממקום מגוריו של המחבר - "ניורט" עיר ידועה בצרפת העתיקה. ואילו אחרים ביקשו לומר ששורשו הוא מלשון 'ניר', המלאכה הראשונה שעושים כשרה להכינו לזריעה, והמחבר בענותנותו קרא את ספרו בשם זה, כאומר אין כאן חרישה או זריעה, אלא ניר בלבד, וכלשון הפסוק (הושע י יב) 'נירו לכם ניר ועת לדרוש את ה' עד יבוא ויורה צדק לכם'.

השערות אלו נדחות על הסף בשל תוספת מעניינת שמצויה באחד מכתבי הידות הקדמונים של ספר זה. מעתיק הספר כותב בסוף הספר, שהוא כתב את הספר מבלי לדעת את שמו, "אכן - הוא מציין - שמעתי מאחורי הפרגוד שקורין אותו: ספר פאפיר". והיננו, שלאחר ההעתיקה נודע לו שהספר קרוי בשפת לעז "ספר פאפיר", שפירושו, ספר הנייר, כמוכנו המקובל (נייר; 'פאפיר' באדיש, 'פִּיפֶר' באנגלית, ועוד ע"ז הדרך). כך שאין כאן רמז לעיר או למלאכה מסוימת, אלא זהו נייר כפשוטו.

מה אכן הביא לספר את שמו זה? יש שסוברים ששם זה ניתן על ידי המחבר שהחשיב בענותנותו את ספרו כניירות גרידא ולא יותר. אולם ההשערה המסתברת ביותר קושרת את שם הספר להמצאה ששיתנה את פני עולם הספר, הלא היא המצאת הנייר. בעבר היה מקובל השימוש בקלף או בפפירוס (נייר המכוסס על צמח מסוים) לצורך כתיבה. אלא שבאותם הימים של חיבור הספר החלה המצאת הנייר לחדוד לצדפת, ערש ספר זה. בני התורה שבצרפת עשו שימוש בהמצאה החדשה בכדי להעתיק עליו את ספר הלכות זה ומהיות ושמו של הספר לא היה ידוע, תפסו בלשונם כסימן זיהוי לכנות אותו 'ספר הנייר', כאומרים, זהו הספר החדש שנעשה בו שימוש בכתיבה על גבי נייר.

כדת משה וישראל?

ספר זה היה טמון וספון בכתבי ידות במשך מאות בשנים, ומשיצא לאור בשנים האחרונות, התפלאו יודעי דת ודין למצוא בתוך הלכות גיטין שכספר זה (סימן לב) את נוסח גט מפליא זה כדוגמא לטפסים של גט. אפס כי גם מבלי להיות בקיאים בטיב גיטין וקידושין ניתן לדעת שלא היו דברים מעולם: גט כזה מעולם לא נכתב

כתובים על ספר

על ספרים וסופריהם

העיר ניוירט - צרפת

כתב יד 'ספר הנייר'

זמרי לכזבי

תוספות נשתמר טופס הגט שנתן... זמרי בן סלוא לכזבי בת צור! ♦ לא זו בלבד, אלא
בן בעור ובלק בן צפור! ♦ 'מוסף שבת קדש' צועד במשעולי כתבי רבותינו הראשונים
זיהם, ומעלה השערה לפשר מנהגו של בעל 'ספר הנייר' בשילוב שמות אלו ♦

מקפידים העוסקים בהם לפרוש כשמלה את כל הפרטים והפרטי פרטים
הקשורים לנידון, בכדי שהתמונה תתקבל בשלמותה, הרי שכלפי
האישים המעורבים בפרשה רגילים להשתמש בשמות מושאלים
ופיקטיביים, כמו שמות האבות והאמהות, כשהשמות הרווחים ביותר
לשימוש מושאל בהם הם שמות השכטים, וכמיוחד הראשונים שבהם:
ראובן ושמעון. ומכאן בא מטבע הלשון "בלשון ראובן ושמעון", כביטוי
למי שאינו מסגיר את השמות האמיתיים של הצדדים.

כך למשל משתמשים כבר חז"ל בסגנון זה: "ראובן שמכר שדה
לשמעון באחריות וזקפן עליו במלווה" (פסחים לא א); "נפלה חרד חלץ
לח ראובן, נפלה אידך חלץ לה שמעון" (יבמות כו ב). דוגמאות נוספות
הם אך למותר, אך עם זאת נביא דוגמא אחת, בה מצוי פסיפס נאה של
שמות, וללמד על הכלל כולו יצאה. הנה כך כתב הרשב"א בתשובתו
(ח"ב סימן רלו): "ראובן היתה לו אישה ושמה לאה. והיו להם בן ושמעון
חנוך וארבע בנות ושמעותן, מחלה ונועה חגלה מלכה. ולשנים מת ראובן
ונשאה בתו מחלה לנמואל בן שמעון. אחרי כן בקש לוי לישא לאה...
והיה אחד משני עדי השטר יהודה אחיו של שמעון דורו של נמואל".

את מטבע לשון זו 'בלשון ראובן ושמעון' אנו מוצאים אצל מהר"ם
מינץ בהקדמתו לספר תשובותיו: "והנני אסדר סימנים מן התשובות
על אשר נשאלתי זה ימים רבים, יש מהן שנשלח לפניי בלשון ראובן
ושמעון", וכך גם מצאנו אצל רבו בעל 'תרומת הדשן' (פסקים וכתבים,
סימן רנז).

הסיבות לשימוש "בלשון ראובן ושמעון" הם בעיקר בשל צנעת
הפרט. גם השואלים, וגם הנשאלים כבואם לפרסם את התשובות, אינם
חפצים לגלות את קלונם של הצדדים הניצים ביניהם, ובוודאי שלא
להוציא לרשות הרבים עניינים אישיים ופרטיים. ולעתים היו בזה סיבות
נוספות, כמו למנוע לזות שפתיים על העדפה שניתנה בשל הכרות
אישית.

בהקשר זה יש לציין, כי מתברר שלעתים השימוש "בלשון ראובן
ושמעון" נעשה לרעה ושלא ככוונה טובה. היו כאלה שביקשו לקבל
הכרעת דין מבלי להציג את טענות שני הצדדים, וכך ללמוד לשקר
בטענותיהם ולסדר דבריהם שלא כיושר, כאשר לשם כך הם מנצלים
לרעה את מנגנון זה שענה תשובות על בסיס שמות סתמיים כמו ראובן
ושמעון.

מספר לנו על כך מהר"ם מפאדובה (סי' ס): "כאשר יבא השואל
לדרוש דבר תורה לבר, ומראה פנים כי תורה היא וללמוד הוא צריך.
ומציע לפני השאלה בלשון ראובן ושמעון, אשר ככה עשו ונהגו קמאי
וקמאי דקמאי להשיב לשואליהם, אפילו הכי באשר לא נעלם ממני
תחבולת בעלי הריב אשר מסתירים עצה וגנבי נגובי לשאול בלשון
ראובן ושמעון, מיחו בי רבותי... שלא לשמוע לקולם להשיב אמרי
להם, כי מתוך דברי המשא ומתן ילמדו לשקר ולפחות יסתפקו בדבר
לסדר טענותיהם".

אמנם גם אצל מהר"ם מפאדובה עצמו, שמתריע נגד התופעה כמה
וכמה פעמים, אנו עדיין מוצאים תשובות בלשון ראובן ושמעון, ובוודאי
עלינו לומר שהוא כמשיב ידע את שמויתיהם כשעת מעשה ודין, אלא
שהסתירם כבואו לסדר את התשובות לדורות אחרונים.

'ראובן' הוא נתן בני'

טרגדיה משפחתית כואבת ביותר, שאירעה לפני יותר מארבע מאות

ונחתם, וכמוכן שהוא אינו יכול להיות "כרת משה וישראל".

אף כי אין כל זה צריך לפנים, נציין שזמרי בן סלוא מעולם לא גירש
את כזבי בת צור, אלא הוא נהרג יחד איתנה על ידי פנחס בן אלעזר;
זמרי וכזבי חיו אלפי שנים לפני התאריך הנקוב בנוסח הגט; גויה אינה
יכולה לקבל גט מיהודי, ויתרה מכך – היא מעולם לא יכולה היתה
להינשא לו מחמת כן. בלק ובלעם מצידם, אינם יכולים אף הם לשמש
כעדים כלל ועיקר. בנוסח גט זה, שרק את חלקו העתקנו לעיל, קיימים
עוד פרטים שונים, והצד השווה שככולם שאין הם יכולים להסתדר
יחד מבחינה מציאותית, לא מיניה ולא מקצתיה. [לכל יחסר המוג נציין
את הערתו של מו"ל הלוח הידוע 'דבר בעתו' (כפתיחה לחודש תמוז
תשע"ח), אשר חישב ומצא כי יום שמיני לירח אדר לא יחול לעולם
ביום שלישי בשבת...]

מהו איפוא גט זה שנראה לנו כשטר "מזויף ומתוכנן"? כיצד אותם
שמות מתוך ההיסטוריה היהודית העתיקה מצאו את דרכם הפתלתלה
מהמרביות סמוך למדין ומובא היישר אל תוך הגט אותו העתיק אחד
מבעלי התוספות?

'חכמה בת ר' פטר' רעיית 'ריש לקיש'

אלא שרדפוה קל בספר 'הנייר' מגלה עוד כהנה וכהנה טפסים
הלכתיים עם שמות מופלאים לא פחות, כשמדובר בקשת רחבה מאוד
של אישים ודמויות מתקופות שונות של ההיסטוריה היהודית.

הנה כי כן, בהלכות חליצה, אנו מוצאים "טופס גט חליצה" שבו
מתועד כי 'דינה בת יעקב' הייתה נשואה ל'בלעם' שמת ללא בנים,
ועתה היא מבקשת חליצה מאחיו – 'שכם בן חמור':

"וסליקת קדמנא דינה בת יעקב ואקריבא קדמנא גברא חד דשמיא
שכם בן חמור, וכן אמרה לנא שכם בן חמור אחוהי דבלעם בעלי דהוה
נסיבא לי והוינא נסיבאת ליה, ומנו מרעין שכיב ושבק חיי לכל ישראל
וברא וברתא דלקיים שמיא בישראל לא שבק, והדין שכם אחוהי חזי
ליבומי לאינתיה".

לא זו בלבד: הדיינים והעדים החותמים על כך שדינה בת יעקב
קיבלה חליצה מאחי בעלה שכם בן חמור, הם לא פחות מאשר "משה
בן עמרם, דוד בן ישי, ישעיה בן אמוץ, שאול בן קיש, יחזקאל בן בוזי".

גם טופס כתובה אנו מוצאים שם המתאר "איד ר' ישראל החתן
בר' יעקב אמר לה למרת תורה בת ר' משה בתולתא", כשעדי נישואין
אלו, בין ישראל לתורה הלא המה "פנחס בן אלעזר הכהן, דוד בן ישי
מלך ישראל". כתובה דאירכסא (כתובה הנכתבת תחת כתובה שאכדה)
מתעדת "איד ר' שמעון בן לקיש אתא קדמנא ואמר לנא הא כמה שנין
הות נסיבא לי מרת חכמה בת ר' פטר...", והעדים החותמים עליה הם
"עקיבא בן יוסף עד; יוחנן בן ברוקא עד".

הרעת כמוכן נותנת שאין מדובר בהעתיקי שטרות אותנטיים, מה
שמביא אותנו לתהות על פשר הנוסחאות הללו, אשר ממקור קדוש
יהלכון – הוא ניהו אחד מגדולי רבותינו הראשונים.

לשון ראובן ושמעון

כדי לפתור את התעלומה, עלינו להתוודע לתופעה בה אנו פוגשים
כבר בימי חז"ל, ואותה כבר תמצתו הקדמונים בשלוש מילים: "לשון
ראובן ושמעון". משמעות מינוח זה היא, שבעוד שבדיונים הלכתיים

מצבת ציון רבנו המב"ט

להישאר בעיר עד הגמל הנער. כיוצא בזה, יכריעו בבית הדין גם לגבי רצונה לקחת את היתומים לחו"ל.

אלא שאת תשובתו זו חותם המב"ט בגילוי מפתיע מי הוא אותו ראובן: "וראובן הנזכר בשאלה, הוא נתן בני נ"ע. והשני בנים הם בניו משה וברזיל יצ"ו. הבנים בני והצער צעיר, ואני חייב כטיפול גידולם לתורה ולמצוות. והק-ל יתן בליבם אהבתו ויראתו ויטיב אחריתו מראשיתנו, אמן".

מתברר איפוא שמלבד בנו הירוע של המב"ט, הלוא הוא המהר"ט – רבי יוסף מטרנאני, רבה הראשי של טורקיה, ובנו רבי שלמה שהיה רב במצרים, היה למב"ט בן נוסף בשם "נתן", והוא מת על פני אביו רח"ל. השואל בשאלה זו הוא גם הנשאל, כשלמעשה את ההכרעה הסופית המב"ט אינו קובע בעצמו אלא מעביר זאת לידי הבית דין שיקבע את עתידם של היתומים הרכים.

לפנינו דוגמא מעניינת בה שמות גיבורי הסיפור הוסתרו במהלך כל המשא והמתן ההלכתי, כפי הנראה בשל הצורך לשמור על האובייקטיביות במהלך הדיון. ועם זאת, משום 'והייתם נקיים' מגלה המב"ט את צערו, כי בו הדברים אמורים.

לעתים, בכוונה תחילה, בוחר המשיב להסיר את המסווה מעל ראובן ושמועון הנסתרים. הנה כך אנו מוצאים את רבינו המהר"ט, בנו של המב"ט מהקטע הקודם, כותב בשפה נחרצת על מקרה מסוים כי הוא אינו מסכים להשתמש 'בלשון ראובן ושמועון' אלא מהיות וכבר נודעו דברים, גם הוא צריך לפרסם את השמות האמיתיים.

ומעשה שהיה כך היה: שני עשירים בני העיר דמשק בירת סוריה התקוטטו ביניהם בדניי ממונות, אלא שאת טיבו של הדין ודברים המדויק ביניהם הם ביקשו להסתיר. הם באו לפני המהר"ט והציגו לפניו את הדין 'בלשון ראובן ושמועון', מבלי לומר ולפרט כי הם בעלי הדין. על כך כותב המהר"ט, כי למרות נכבדותם והיכרותם האישית הוא ישפוט אותם באובייקטיביות, וכד כבוד הוא סבור כי עליו לגלות בשער בת רבים את שמותיהם כבעלי הדין כאן, כיון שהדבר כבר נודע בחצרות.

וכך איפוא כותב המהר"ט (שו"ת ח"א סימן ע):

"דברי ריבות אשר בין שני נכבדים ויועצי ארץ אשר בדמשק. וקול התרגום עלה באוזנינו, וכל אחד נגש בספר טענותיו ודבריו בלשון ראובן ושמועון, ואף על פי שמסוימים וידועים הם אצלי – כראובן ושמועון היו לי, לא אשא פני איש ואל אדם לא אכנה. ומאחר שכבר נתפרסם העניין יש לפרסמם כי הגבירים ומעולים כה"ר אלעזר כוליף הלוי וכה"ר דוד גאביון יצ"ו..."

עכן, אליפו ואלקנה

אך מתברר, שלמרות שהשמות הרווחים כשמות מושאלים לבעלי הדין הם 'ראובן ושמועון', הרי שניתן למצוא שמות-דוגמאות נוספים בכתבי קדמונינו, הנוקטים בשמות מושאלים בעלי זיקה להתרחשות האירוע.

הנה כך פותח מהר"ם מרוטנבורג (דפוס פראג, סי' תתל"ד) דיון בנושא גניבה: "עכן גנב כסף משמועון". פשוט, כי לא לחינם קיבל הגנב את הכינוי "עכן", שהרי הרמות המקראית "עכן" בספר יהושע הוא זה שמעל מעל בחרם ויגנוב מן השלל כהנה וכהנה, אין לך איפוא מתאים מ'עכן' בכדי להיות שם מושאל לגנב.

ואילו הרשב"ץ מספר (שו"ת תשב"ץ ח"א סימן צג): "אלקנה היה נשוי לחנה ולא היו לו בנים ממנה. ולקיים מצות פריה ורביה נשא עליה פנינה. וכראות חנה צרתה בבית בעלה תפסה נכסיו והבריחתם ממנו". גם כאן ברור מאוד שהסיבה לשמות אלו הם הרמויות המקראיות התואמות שבספר שמואל, אלקנה שנשוי היה לשתי נשים אשר "שם אחת חנה ושם השנית פנינה, ויהי לפנינה ילדים ולחנה אין ילדים".

כנדרב נוסף לכך ניתן למצוא כינויים שהם בכחינת אדם התולה

וששים שנה, החלה באדם שמת בצעירותו רח"ל, והניח אחריו שני יתומים קטנים. המשפחה הדווייה נקלעה לוויכוח נוקב עקב רצונה של האלמנה לנסוע לארץ אחרת ואי הסכמת בני משפחת בעלה לכך שהאם תיקח עימה את הילדים בשל סוגיית חינוכם.

זהותו של הנפטר מסתתרת תחת השם "ראובן", והפרשייה כולה נידונה בשערים המצוינים בהלכה, אלא שבסוף הדיון ההלכתי נחשפת זהותו המפתיעה ביותר של אותו "ראובן" ששבק חיים לכל חי.

הנה כך מספר רבינו המב"ט – רבי משה בר יוסף מטרנאני, חבר בית הדין הגדול בצפת בראשותו של מרן הבית יוסף, בתשובתו (ח"א סימן קסח): "ראובן מת ונשארו לו שני בנים, אחד בן ארבע שנים או יותר ואחד יונק מאמו. ואלמנתו רוצה ללכת לארץ אחרת ולהוליד שני בניה עמה".

אביו של ראובן ביקש להיות אחראי על חינוך נכדיו, שהגדול שבהם, כך מתברר, כבר כמעט "בן חמש למקרא" והוא אפילו יודע קצת מתוך פרשת השבוע. חובת לימודיהם, טען הסב השכול, מוטלת על כתפיו, ואם הוא לא יחנך אותם אין מי שיחנך אותם. מסיבה זו ומעור סיבות נוספות ביקש הסב, שהילדים למצער יישארו עימו.

נטה אוזנינו לקולו של הסב האומלל הנשמע ועולה מרברי המב"ט: "ואבי ראובן מעכב בידה (- ביד האלמנה ב.ח.) שלא תצא מן המדינה, כי הילדים רכים וח"ו חושש פן יקראם אסון בדרך אשר הולכים בה. ועוד טוען, שהיום או למחר תינשא היא שם ויהיו היתומים נתונים לעם אחר, ועיניו לא רואות אם ירצה לסייעם. ועוד טוען, שהוא חייב מן התורה לחנכם וללמדם ספר תורה וכו' כדכתיב והודעתם לבניך ולבני בניך. והרי האחד מהם הוא קרוב לבן חמש שנים למקרא, וכבר הוא יודע קצת הפרשה בכל שבוע. מי יחנך אותו או מי ילמדנו כשיליכוהו מכאן, והמצווה היא מוטלת עליו. וכן האחר, אם יוליכוהו למרחקים, כשיהיה ראוי להתחנך לתורה ולמצוות אם אבי אביו לא יחנך אותו מי יחנכהו".

ההכרעה של המב"ט היא חד משמעית: הרבר צריך לעבור להכרעת הבית דין שיקבעו מה היא תקנת היתומים. ואם אכן הבית דין יראו שהטוב ליתומים הוא שיהיו אצל אבי אביהם, יכופר את האלמנה

מס(י)כת קידושין

פרק שני

בשבוע שעבר (פר' בלק) הגיש 'מוסף שבת קודש' את הגדון ההלכתי שעלה לאחרונה, בדבר עדות קידושין כאשר העדים חובשים מסיכות על פניהם. בכתבה הובאה הוראת גאב"ד אשדוד וראש ישיבת 'נתיב הדעת' הגאון רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א, שדארי לעדים להוריד את המסיכות בזמן העדות, מחמת החשש של עדות שאי אתה יכול להזימה. כן הובאה שם דעתו של ראש ישיבת 'עטרת שלמה' הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א הסובר כי אין לחוש בזה לחסרון שאין אתה יכול להזימה, וחילופי מכתבי ראשי הישיבות שליט"א בנידון.

כהמשך למשא ומתן בעומקה של סוגיה ופולפולה של תורה, התכבדנו במערכת 'מוסף שבת קודש' במכתב נוסף מהגר"ח פיינשטיין שליט"א בו נפרשת כשמלה עיקרי משנתו ביסודי הדין 'יכול להזימה', ולחיבת הקודש הדינו להגיש הדברים במלואם על שולחן מלכים:

א. הגה הדבר ברור דעדים הרואים כלילה ואי אפשר להכירם, או במקום שאין איש, או במקום שלא יוכל להיות איש, וכגון שרואים מבית נעול לא יוכל איש להכנס ולהכירם, בוודאי חשיבו עדים, וכי בכל ב' עדים בעי שהיו שם עוד ב' עדים שיכירום ויוכלו להזימם, בוודאי שלא, ואם כן מה לי מאחורי הכותל ומה לי מאחורי מסווה. ועל כרחק דזה לא חשוב עדות שאי אתה יכול להזימה, דלא כל חסרון של אופן שיוכל להזימה חשוב עדות שאי אתה יכול להזימה.

ב. ובעיקר הדבר דנקיף על מה שאין מכירים אותם בשעת ראייה, הרי אף אם נימא דבעדי ראייה וקיום צריך יכול להזימה, הרי לא דצריך יכול להזימה השתא, כי אם רק כמה שהשתא המצב שיוכל להזימם כשיעידו ^{אח"כ} בפני בי"ד, והרי אז יכירום ושפיר יוכלו להזימם בעמנו הייתם.

והדבר מוכרח מיניה וביה, דאין נימא דבעי שיהו באופן שיוכלו להזימם בשעת ראייה, הרי אם יש ראייה הרי הדבר אמת, ואין יזימום בעמנו הייתם, והרי הזמה לא שייכא רק מה שיוכלים להזימם ולומר שהמעשה שקר והמעידים לא היו שם כלל, ואין ניכע יוכל להזימן בשעת ראיית אמת, הרי מראית אמת לא יצא הזמה.

ורק בהגדה שאין אנו יודעים אם מגידים אמת או לא, כזה בעינן שאם אינו אמת יוכלו להזימם, אבל בשעת ראייה הלא תמיד הראיה אמת ואין שייך להצריך שיוכלו להזימם, (וכי שיוכלו להזימם בשקר בעינן).

ממילא הדבר מוכרח, דאף אי בעינן השתא בשעת ראייה שיוכלו להזימן, זה רק בגדר זה שעכשיו יהיו ראויין להזימן בשעת הגדה בעמנו הייתם בשעת המעשה שאתם מעידין עליו שהיה, ושפיר במסווה בשעת ראייה יכול להזימן בשעת הגדה כשיהיו בלא מסווה, וטפי מזה לא צריך וגם לא שייך להצריך בשעת ראייה.

ולפי דברינו השתא אין צריך למה שביארנו לעיל לחלק ולומר דכה"ג חשוב יכול להזימן, ולא נצרכה אלא לגונא אם ילבשו מסווה בשעת הגדה בב"ד, שלפי מה שביארנו גם בכה"ג יחשב יכול להזימה, דכל כה"ג שאינו בגוף הדבר חשיב שפיר יכול להזימה.

בנוסף מתייחס הגר"ח פיינשטיין שליט"א גם לראיה שהעלה הגר"ב שרייבר שליט"א במכתבו:

"ובדבר התוס' בסנהדרין דף ט' א' דגם מה שהב"ד לא ירצו לקבל הזמה חשוב עשאי"ל ואף שהוא חסרון שאינו בגוף העדים או העדות. ועל כרחק לשיטת התוס' צריך לחלק בדבר בין ב"ד שלא ירצו לקבל הזמה, לחסרון שלא יבואו עדים להזים מטעם כל שהוא. וביאור החילוק, דמה שהזומימן אין יכולים לבוא, אין זה שייך לגוף העדות שתחשב עשאי"ל, אבל אם מצד שב"ד לא יקבלו הזמה, זהו חשיב בגוף הדבר, כי זה נחשב שב"ד הם לאו ברי קבלת הזמה אם באופן שאין יכולים, אם באופן שאין רוצים, [שחידשו תוס' דגם זה בגדר אין יכולין]. אבל כל זה אם הבי"ד אינם ברי עשיית הזמה, שזהו עדיין בגוף הדבר, אבל מה שלא יבואו זומימן כי אין מכירים את העדים להזימן, זהו לאו בגוף הדבר.

ועוד יש לחלק דבי"ד שלא יקבלו הזמה על עצמם נמצא דהעדים הם הבעלים על הזמתם ולפי רצונם, וכל שכידו של הבי"ד שלא לקבל הזמה, זה לא חשיב יכול להזימה, רק אם אחר בעלים על הזמתו, והעד הוא באיום שיזימוהו זהו דנחשב יכול להזימה.

קללתו באחרים. כשמדובר בדבר רע וגרוע, שנוח לו שלא נברא משנברא, גם משתמשים בשמות כאלה כאומרים שעליהם תבוא רעה או צרה זו. לשם משל: בשו"ת הרא"ש מובא (כלל נז): "זמרי הרג אליפו". הרא"ש אינו מתכוון לזמרי בן סלוא כי אם לזמרי שמלך על ישראל למשך זמן קצר, והוא הרג את המלך אלה בן בעשה (מלכים א' טז). זמרי מתאים איפוא להיות ההורג, ואילו כמשל לנהרג בחר הרא"ש את אליפו בן עשו, שביקש להרוג את יעקב אבינו כמדרש חז"ל, וכאשר ביקש לעשות כן ראוי שיעשה לו.

עתה נשוב לנשוא מאמרנו, טופס הגט שכתב זמרי בן סלוא לכזבי בת צור. ונאמר, שבוודאי גט זה לא היה ולא נברא, אלא שבעל "ספר הנייר" ביקש שלא לכתוב גט עם שמתיהם של בני ישראל, בכדי שלא לפתח פה חלילה להתרחשות מקרים שכאלה, שאפילו מוכח מוריד עליהם דמעות, ותלה קללת הגט בזמרי וכזבי שסורם רע, ויהי להם אשר להם, פירוד ומחלוקת וכל מום רע.

ביקש לעוררן

אלא שכנזכר, בעל ה'נייר' מציין בשאר טפסים שמות ודוגמאות מן המקרא, ולא דווקא בהקשרים שליליים, וכנזכר לעיל, מה שמעלה אפשרות נוספת, על דרך ההשערה, כי בכך נקט בעל ה'נייר' בדרך המוזכרת בחז"ל של "ביקש לעוררן". שהלא אנו מוצאים כבר בימי חז"ל על תכסיסים שונים שעשו החכמים בכדי לשמור על ערנות התלמידים; אם בפתיחה במילתא דבריחותא שמשמחת את החכמים (שכת ל ב), ואם ברמזים מפתיעים, שיבושים מכוונים, משלים ומליצות דברי חכמים וחידותם.

הנה כך מסופר במסכת זבחים (סב ב): "בני אחתיה דרבי טרפון הוו יתבי קמיה דרבי טרפון, פתח ואמר: 'ויסוף אברהם ויקח אישה ושמה יוחנני', אמרי ליה: 'קטורה' כתיב! קרי עליהם: 'בני קטורה'". ופירש רש"י: "פתח ואמר - כדי שידברו. יוחנני - מילתא בעלמא הוא דקאמר כדי לפתח פיהם. בני קטורה - אינם יודעין לדבר בהלכה".

כיוצא בזה אנו מכירים את המאורע הבא (בראשית רבה, נח): "רבי עקיבא היה יושב ודורש והציבור מתגננם. ביקש לעוררן. אמר: מה ראתה אסתר שתמלוך על שבע ועשרים ומאה מדינה? אלא תבוא אסתר שהיתה בת תה של שרה שהיתה מאה עשרים ושבע ותמלוך על מאה עשרים ושבע מדינות". ועוד כיוצא בזה.

הלוא כך האיר את עינינו ראש ישיבת מיר מרן הגאון רבי חיים שמואלביץ זצוק"ל בהשרישו ('שיחות מוסר' עמוד קח) ש"אנו למדים שהדרך להתעוררות ולהתרגשות היא על ידי הכנסת האדם למצב של תמיהה וקושי". דווקא על ידי מילתא דתמיהה האדם שם אל ליבו להקשיב להבין ולזכור, ועל ידי כל אותם תכסיסים נקבעת התורה בלבבות.

ייתכן מאוד כי הקדמון הראשון, מחבר 'ספר הנייר' ביקש אף הוא לעורר את הלבבות במילתא דתמיהה, ולכן הוא שילב בתוך הטפסים ההלכתיים שכספרו שמות תנ"כיים ותלמודיים, מהם משוללי הגיון, ולא שמות סתמיים 'בלשון ראובן ושמעון', וכך ישימו הקוראים אל ליבם לזכרם כראוי.

עצם מאמרנו העוסק בכך - הוא אכן סימן מובהק כי הדבר עלה בידו היטב.